

Ciutat i seguretat: una espiral de dubtes i sospites

MICHEL MARCUS

Delegat general del Fòrum Europeu per a la Seguretat Urbana

11

Les nostres societats es troben a la recerca d'un sentit que sigui comú a la seva evolució; la interrogació sobre els nostres valors és cada cop més turmentosa. L'extraordinària millora de la nostra situació econòmica ja no calma ni les nostres angoixes ni els nostres dubtes. El terrorisme, els accidents industrials, les renaixents epidèmies, tot plegat manifesta que hem entrat en un període de grans riscos.

La seguretat ha esdevingut un monstre proteïforme que satura els debats de les nostres democràcies. Tots els debats polítics electorals en els països europeus se centren en la inseguretat i els extremismes polítics, alimentant-se fàcilment de la qüestió i caricaturitzant-la. Les democràcies temen el sorgiment d'un succés que ofereixi interpretacions i acusacions, si l'una demagògica, l'altra encara més. Proposicions extremistes colpegen de front els nostres principis jurídics més ben implantats.

Ja no ens trobem només en el terreny de la violència i la criminalitat, sinó en un ambient farcit de temors i angoixes col·lectives, que es produeix en el context de les situacions nacionals, el futur d'Europa i la globalització. Els accidents industrials, les turbulències migratòries, els problemes de sanitat, la corrupció d'alguns dirigents, els efectes negatius de la instauració d'economies de mercat i el terrorisme són, entre d'altres, els components d'una inseguretat que pren per a expressar-se dreces perilloses, o que designa víctimes propiciatòries. El nòmada, l'estranger, el gitano de l'Est, els ciutadans de països poc coneguts representen la primera amenaça en aquesta fantasmagoria i, consegüentment, es viu a Europa un augment greu d'agressions de tipus racial. A més, la figura del jove també pot representar un perill, com a font de tots els mals d'una societat que envelleix, la seva reivindicació i la seva turbulència es pot viure com a violències i agressions.

És Europa actualment un espai d'intolerància? La trilogia adoptada per la Unió Europea, que es veu com a espai de llibertat, seguretat i justícia, ha passat ja a la història? Devorà la seguretat la llibertat i la justícia?

Tota revelació d'un fenomen incita a posar a prova constantment la nostra capacitat de fer-li front. El fet de parlar de crim organitzat permet prendre consciència d'una realitat subestimada durant molt temps, però demostra també la nostra incapacitat de combatre'l. L'ambient tèrbol en el qual es nodreix naturalment aquest tipus de criminalitat augmenta la inquietud. I no s'ha prè en consideració la legitimitat amb algunes institucions internacionals proposen enfocaments raonables per a resoldre el problema.

Ara resulta que, a aquesta caixa negra, s'hi afegeix el terrorisme. D'ara endavant queda el camp lliure per als discursos més demagògics i més contraris al sentit comú. Que potser no es van escriure cròniques sensacionalistes que afirmaven que no s'havien utilitzat avions comercials en els atemptats de Nova York?

12

Sovint els responsables d'institucions pronuncien discursos que alimenten l'espiral enfadada de dubtes i inquietuds. Les pulsions demagògiques i la temptació d'atreure l'atenció dels projectors televisius duen a dramatitzar els fets i a presentar interpretacions sense que es verifiquin mai les seves premisses. A vegades lamentem que les investigacions internacionals en el camp de la criminalitat no siguin prou sòlides, i encara més que els polítics no es prenguin seriosament les existents. La qüestió de la immigració il·lustra clarament aquestes actituds exagerades. Rarament s'estableix la relació indispensable que existeix entre les necessitats naturals de les nostres economies per a beneficiar-se del reforçament que suposa la immigració, la necessitat que s'estableixi la lliure circulació de persones si volem construir una Europa de ciutadans i els problemes de criminalitat que aquestes polítiques poden, indirectament, comportar. Quan es consulten les estadístiques nacionals és sorprenent constatar la baixa participació dels estrangers. La lluita contra l'economia criminal que tendeix a recolzar-se en els moviments migratoris, organitzant la seva clandestinitat i multiplicant l'oferta sexual amb l'explotació d'éssers humans desamparats, requereix una política determinada i necessària de cooperació transfronterera, però de cap manera l'amalgama escandalosa entre l'estranger i el criminal. Els dirigents dels països *exportadors* de mà d'obra, a vegades tenen la impressió que se'ls utilitza de forma abusiva en els debats nacionals, sense que tinguin la possibilitat de respondre-hi. La constant falta de precaució en les declaracions públiques s'agrega al clima, a vegades d'histèria, que s'està desenvolupant a Europa.

1. DUBTES

Si tot esdevé una font d'inquietuds, no deu ser que les nostres institucions, els nostres responsables tècnics i polítics ja no tenen la capacitat de controlar els fenòmens, d'aturar-los i reduir-los? El règim d'assegurança que adoptem en la nostra vida privada s'haurà d'ampliar a tots els camps, incloent-hi els de la gestió col·lectiva?

Ja fa temps que els ordres interns dels Estats s'han encarregat del problema de la violència. Segons Max Weber, els ciutadans van lliurar a l'Estat la funció de garantir la seguretat i, amb aquest fi, li van confiar el monopoli de la violència. Cada cop més, observem que aquest model està essent seriosament qüestionat.

Es dubta de la capacitat que té la democràcia d'establir la pau interna o externa. A més, les democràcies creen guerres injustes. Es posa en dubte la idea que el comerç, la ciència i la cultura assenyalen infal·liblement el nostre camí a la democràcia. Trontolla la creença que la violència va ser civilitzada o domesticada sota els efectes de l'evolució dels costums, de les institucions i de l'economia.

Alguns països surten difícilment del període comunista i aquesta dificultat es tradueix en la baixa capacitat de l'Estat per encarregar-se de la funció de la seguretat i, consegüentment, del monopoli de la violència. La proliferació de bandes organitzades i màfies que es distribueixen el control del territori i garanteixen la seguretat, en benefici de les seves pròpies activitats, és una mostra de la debilitat de l'Estat. La corrupció dels dirigents polítics s'afegeix al descàndid de la funció estatal. En la majoria de països en desenvolupament, l'ajut internacional està relacionat amb la implantació de models de justícia criminal inspirats pels països del nord. Un dels programes del Banc Mundial consisteix a garantir la seguretat dels afers comercials mitjançant regles mínimes de dret i jurisdiccions ad hoc. Quan observem que els autòctons les utilitzen poc i la desconfiança amb què acullen aquestes jurisdiccions i polítiques, ens podem preguntar per què són tant pertinents per respondre a les necessitats de la població. Aquesta segueix fent ús de mitjans més tradicionals per resoldre litigis, com ara les execucions sumàries de delinqüents.

Ens preguntem sobre la naturalesa d'aquest ajut internacional que homogeneïtza els països i llur cultura, i ens sorprèn veure la diversitat d'experts europeus de l'occident que, bo i pertanyent a sistemes jurídics amb grans dificultats per a concertar-se, troben consensos per a assessorar els altres. Aquests països es troben amb sistemes de justícia que funcionen al voltant de l'empresonament, com els sistemes occidentals més clàssics i amb els resultats negatius que coneixem.

Recordem el consell del filòsof beninès Hountondji:¹ «*Atès el caràcter plural de tota societat i la capacitat notable de les cultures humanes de promoure i/o integrar nous valors, en general, quins són els factors d'acceleració o fre d'aquestes evolucions? Quins mètodes, a més, poden optimitzar les seves evolucions, sense perjudicar la identitat de cada cultura, de tal forma que els nous valors s'interioritzin en lloc de viure'ls com a normes d'origen forani?*».

«*La nostra capacitat de prevenir els conflictes i instaurar la pau està directament relacionada amb els valors que defensem*», va declarar el secretari general del Consell d'Europa a la conferència regional de la UE a Helsingborg.² I va agregar: «*per augmentar l'estabilitat i prevenir conflictes no n'hem de tenir prou amb ajudar a implantar institucions democràtiques, sinó més aviat instar que totes les capes de la societat facin seus els nostres valors*».

La tela de fons de la democràcia seria aquesta cultura de la pau, promoguda per la Unesco, aquesta cultura que germina en les nostres diversitats, en el res-

1. Paulin Hountondji, article redactat per a la Unesco: «Le remue-ménages ou comment produire la conscience du droit», 2000.

2. 28 d'agost de 2002.

pecte de la dignitat de l'ésser humà i, sobretot, en la voluntat d'afrontar la nostra violència amb lucidesa i equitat.

Després de l'holocaust el món va canviar radicalment. Ja no ens podem sorprendre davant la violència i l'horror com si els acabéssim de descobrir. En aquest debat democràtic sobre la violència, la història s'ha d'utilitzar per a obtenir una visió que ens ajudi a secularitzar la nostra violència, a datar-la i a elucidar el nostre grau d'acceptació d'aquesta violència.

2. UN DEURE DE MEMÒRIA

14

Les nacions europees creuen que viuen la seva violència, les seves pors i les seves angoixes en el marc de les fronteres; els ciutadans creuen que tot plegat es viu en un veïnatge proper, però obliden la globalització de les pors, de les violències i la globalització de les reaccions. Allò que creuen viure en un espai limitat és només l'ona de xoc de les pors i violències provinents d'altres llocs. Les ones de xoc es creuen i se superposen i dificulten qualsevol esforç de localització i de fixació de la causa. La tendència a encongir-se per la por aïlla les persones, d'aquesta manera la por al terrorisme no uneix però «colpeja els altres i allò que jo busco és evitar que em colpegi», es diu un mateix.

Les nacions i les persones s'encaren a la violència sense memòria, sense recordar la violència que van viure, sense observar la seva pròpia violència.